

Testeboån - utredning förvaltning av 4 kraftverk

2022-01-20

Innehåll

- Sammanfattning
- Bakgrund och uppdragsbeskrivning
- Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer
- Summering nuläge
- Konsekvensanalys
- Utblick/benchmark, erfarenheter från andra kommuner
- Rekommendationer framåt

Appendix

- Genomförda intervjuer – sammanställning
- Genomförda platsbesök – sammanställning
- Övriga regleringsdammar – sammanställning
- Missiv 2021-05-27, dnr 21KS55

Sammanfattning

Gävle och Ockelbo kommuner har ingått en avsiktsförklaring sinsemellan avseende att förvärva 4 st kraftverk i Testeboån från Nilssons Kraft AB, för att säkerställa rådigheten och därigenom säkerställa en god anpassning av vattenkraften i Testeboån efter nationella och internationella miljökvalitetsmål.

Svefa har fått i uppdrag att ta fram en konsekvensanalys utifrån perspektiven **drift**, **organisation** och **kompetens** med syfte att identifiera eventuella hinder för att genomföra ett förvärv samt lämna en rekommendation kring organisatoriskt upplägg framåt. Svefa har genomfört ett antal intervjuer inom berörda enheter och bolag, genomfört platsbesök vid tre av de aktuella kraftverken samt genomfört inläsning av tillhandahållna utredningar och rapporter. Erfarenheter från ett par andra projekt är sammanfattade i en utblick/benchmark som stöd för framtagna rekommendationer.

Svefa har **inte identifierat någon hindrande faktor** för förvärvet. Följande faktorer har beaktats :

- Juridiska processernas tidplan och övriga processers tidplan
- Förutsättningar för ägandet och den kompetens som finns inom de olika organisationerna
- Tekniska förutsättningar och driftbehov framåt

Dock har ett antal framgångsfaktorer som bedöms kritiska identifierats för att lyckas med konverteringen från vattenkraft till omställda naturmiljöer. Bland dessa faktorer framhålls behovet av tvärfunktionella samverkansforum mellan Gävle Energi, sektor Livsmiljö och sektor Styrning & Stöd samt motsvarande funktioner i Ockelbo kommun tillsammans med förstärkt juridisk kompetens och en tydlig målbild för respektive kraftverks omställning. Vidare måste kraftverksdriften vara igång fram till nya tillstånd erhålls och en rimlig nivå på anläggningsskötsel etableras för att fungera i befintliga strukturer med gott arbetsmiljöansvar.

Konsekvensanalysen utgår från tre faser; tillståndsfasen, omställningsfasen och utvecklingsfasen och redovisar ett antal nödvändiga aktiviteter samt omfattning av tillhörande drift och anläggningsskötsel. Organisatoriskt föreslås att ett samverkansavtal tas fram mellan kommunerna samt att driftavtal upprättas mellan kommunal förvaltning och Gävle Energi där förvaltningarna beställer kraftverksdrift och anläggningsskötsel av Gävle Energi fram till och med omställningsfasen. Ett tydligt uppdrag utifrån beslutad ansvarsfördelning och övriga rekommendationer med tillhörande budget behöver ges omgående till de/den enhet som ska utföra arbetet.

Ytterligare förutsättningar för att kunna genomföra rekommendationerna enligt denna rapport är att förvärv sker omgående samt att resurser tillsätts för att lyckas med tillståndsansökan till 1 september 2022.

Stockholm 20/1-2022

Sara Jacobsson och Henrik Engqvist

Bakgrund och uppdragsbeskrivning

Gävle och Ockelbo kommuner har ingått en avsiktsförklaring sinsemellan avseende att förvärva 4 stycken kraftverk i Testeboån från Nilssons Kraft AB, för att säkerställa rådigheten och därigenom säkerställa en god anpassning av vattenkraften i Testeboån efter nationella och internationella miljökvalitetsmål.

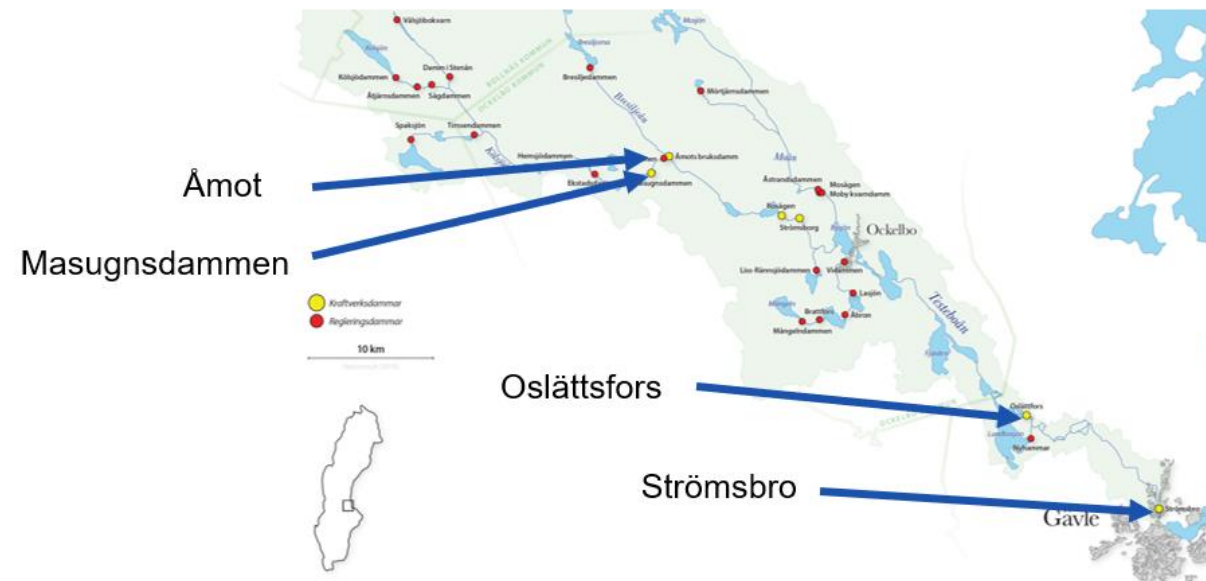
Beslut fattades i juni 2021 i respektive kommun att gå vidare med arbetet att förvärva kraftverken, för Gävles del krävdes dessutom en utredning innehållande en konsekvensanalys (detta uppdrag).

Kommunerna har behov av att ta fram ett underlag gällande innebörden av förvärv av kraftverken; organisatoriskt, kompetensmässigt och drifttekniskt. Det finns visst material framtaget vad avser den tekniska statusen, det fastighetsekonomiska värdet och hur den framtida avvecklingen av vattenkraften kan ske som kan utgöra underlag för utredningen. Tidplanen är knapp och omfattningen av utredningen kommer vara begränsad till att omfatta endast det som anses nödvändigt för att kunna gå vidare med beslut att förvärva.

Styrande faktorer i konsekvensanalysen är:

- Driftrisker
- Organisation
- Kompetens

Beställare är Gävle kommun. Underlaget ska redovisas i respektive kommuns kommunstyrelse inför det slutliga förvärvsbeslutet och innehåller förslag på organisation efter förvärv samt beskrivning av de genomföranderisker som finns kopplat till drift, organisation och kompetens. Underlaget innehåller förslag på prioriterade aktiviteter framåt.

Figur: Kraftverkens geografiska placering

Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer

För att identifiera de faktorer som kan vara beslutspåverkande inom områdena **drift**, **organisation** och **kompetens** har ett stort antal intervjuer genomförts med politiker, tjänstemän och övriga sakkunniga samt nuvarande kraftverksägare. Med hänsyn till den knappa tidplanen har viss kunskapsinhämtning och inläsning genomförts på en övergripande nivå och endast i form av punktnedslag. I det fall utredningen bedömer att något behöver belysas eller studeras vidare är det kommenterat i slutsatser och rekommendationer.

Följande faktorer är identifierade som styrande för att nå det övergripande syftet (att få rådighet över de fyra kraftverken.):

- Juridiska processernas tidplan
- Övriga processers tidplan
- Förutsättningar för ägandet
- Tekniska förutsättningar och driftbehov
- Översikt kompetens

Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer

- Juridiska processernas tidplan

Domstolsprocess/Tillståndprocess

Den som bedriver en tillståndspliktig vattenverksamhet för produktion av vattenkraftsel ska se till att verksamheten har moderna miljövillkor. Det finns en nationell prövningsplan (NAP) som anger en nationell helhetssyn på ett samordnat sätt med största möjliga nytta för vattenmiljön och för nationell effektiv tillgång till vattenkraftsel. Planen är beslutat av regeringen.

De 4 kraftverken (Åmot, Masugnsdammen, Oslättsfors och Strömsbro) i Testeboån är anmälda i enlighet med den lagstiftningen i Miljöbalken 11 kap till den nationella prövningsplanen för svenska vattenkraftverk tillsammans med de övriga 2 kraftverk utmed ån (ägs av annan aktör och omfattas ej av denna rapport).

Delavrinningsområdet Testeboåns 6 kraftverk ska lämna in sina ansökningar senast 1/9-2022 i enlighet med NAP. Därefter vidtar en process som bedöms ta ca 1 år innan Mark- och Miljödomstolen fattar beslut om nytt tillstånd och vilka nya villkor som ska kopplas till tillstånden. Först därefter kan arbetet med omställning och övriga åtgärder påbörjas.

I Miljöbalken finns reglerat i kap 11 att tillstånd för utrivning av kraftverk alltid ska lämnas om inte förordnanden meddelas enligt samma kapitel.

Framgångsfaktorer Juridiska processernas tidsplan

- Juridisk specialistkompetens kring Miljöbalkens 11 kap, markförvärvskompetens, vattenkraftskompetens, strukturerad förvärvsprocess

Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer

- Övriga processers tidplan

Övriga processer, bidrag och extern finansiering

Vattenkraftens miljöfond, som finansieras av åtta svenska energibolag, finansierar miljöåtgärder i vattenkraftsproduktionen. Det finns möjligheter att ansöka om upp till 85% av åtgärderna som är kopplade till nedläggning och omställning efter de beslutade nya tillstånden enligt NAP. De 4 kraftverken i Testeboån är anmälda och antagna av fonden av nuvarande ägare Nilssons Kraft AB. Medlen betalas ut för löpande kostnader, såsom exempelvis konsultkostnader, för att producera godkända ansökning och därefter för själva anläggningsarbetena, se fondens hemsida <https://vattenkraftensmiljofond.se>. Bidrag från fonden lämnas inte för tex kulturmiljöåtgärder eller vissa miljörisiker.

Dialogen med Vattenkraftens miljöfond sker med kraftverksägaren, idag Nilssons Kraft AB, och den ersättning som går att få för konsultstöd etc. utbetalas till kraftverksägaren. Motsvarande konsultstödsbehov som kan uppstå hos ev. ny ägare ersätts inte vilket gör det extra skyndsamt att få kontroll över tillståndsansökan. Bidragsansökningen för åtgärderna sker parallellt med tillståndsansökan enligt NAP och möjligheten att söka dessa bidrag finns enbart i samband med NAP-prövningen.

Utöver bidrag från Vattenkraftens miljöfond finns andra möjliga bidrag, såsom exempelvis Bra miljöval, för att finansiera de kostnader som inte kan ersättas från Vattenkraftens miljöfond. Det finns också exempel på när flera aktörer inom flera regioner gått samman för att söka EU-medel, sk LIFE-ansökningar, exempelvis i Skåne och Kalmar, <https://lifeconnects.se/>. Bidrag kan också sökas från Naturvårdsverket för naturreservat, s.k. markanskaffningsbidrag. Det är viktigt att säkerställa att inte bidragsmöjligheterna kommer i konflikt med varandras regelverk samt att ansökningar följer respektive regelverk.

Framgångsfaktorer Övriga processers tidplan

- Fortsatt drift av vattenkraftverken i nuvarande form fram till lagakraftvunnen dom, projektledarkompetens för att driva dialogen med fonden under hela processen och initiera aktiviteter för att söka alternativa bidrag.

Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer

- Förutsättningar för ägandet

Inom respektive kommun finns olika förutsättningar att äga, driva och avveckla kraftverken samt äga och utveckla naturmiljöerna. I Gävle finns tre befintliga enheter som skulle kunna vara mottagare av vattenkraftverken, sektor Livsmiljö, sektor Styrning & Stöd samt Gävle Energi med tillhörande dotterbolag. I Ockelbo är motsvarande mottagare Kommunstyrelseförvaltningen, Tekniska Enheten, Västra Gästriklands Samhällsbyggnadsförvaltning (VGS) samt det delägda bolaget Bionär (som ägs tillsammans med Gävle och Älvkarleby). Utöver befintliga enheter finns också möjligheten att starta ett separat bolag kommunalförbund eller stiftelse för vattenkraftverken, detta kommenteras separat längst ner i avsnittet. Samtliga organisatoriska alternativ kommer förutsätta att avtal tecknas mellan ingående enheter och kommuner.

Organisation

- Gävle Energi: Bolagets uppdrag är att bl.a. att producera förnybar el och långsiktigt skapa förutsättningar för förnybar energiproduktion, vilket sker genom dotterbolag i vattenkraftverk i Gavleån. Bolaget har idag de tillstånd som krävs för att driva vattenkraft och producera el. Bolaget har ingen verksamhet i Testeboån. Inom Gävle Energi finns dotterbolaget Bionär som driver och äger småskalig värmeproduktion tillsammans med Ockelbo och Älvkarleby, men som saknar erfarenhet av vattenkraft..
- Sektor Livsmiljö: Mark som ska exploateras och utvecklas förvaltas av sektor Livsmiljö. Komplexa exploateringsprojekt drivs här. Naturmark utvecklas och driftas här.
- Sektor Styrning & Stöd: Strategiska markfrågor är organiserade och drivs här. Mark som ska exploateras och utvecklas ägs av sektor Styrning & Stöd. Komplexa projekt styrs här. Markförvärv sker här.
- Ockelbo: Strategiska frågor såsom exempelvis markförvärv är organiserade inom Kommunstyrelseförvaltningen, markförvaltning och drift inom Tekniska enheten och Planerings- och exploateringsprojekt sköts inom VGS.

Foto: Testeboån från Länsstyrelsen Gävleborg

Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer

- Förutsättningar för ägandet, forts...

Nybildat bolag, kommunalförbund eller stiftelse

Vattenkraftverken skulle kunna ägas av ett nytt bolag som ägs tillsammans av Ockelbo och Gävle kommun, idag finns inget bolag med bara dessa två ägare. Dessutom kräver ett sådant upplägg en annan form av finansiering och löpande ägartillskott eftersom det inte finns någon stadig intäkt över tid samt nya politiska beslut. Ett alternativ skulle också kunna vara en stiftelse, men även stiftelseformen kräver finansiering och separat förstudie samt nya politiska beslut. Ytterligare ett alternativ är kommunalförbund som kommunerna idag har erfarenhet av, men även det tar tid att besluta. Den här utredningen har på grund av den styrande tidplanen för NAP:en därför valt att inte gå djupare in i alternativen nytt bolag, kommunalförbund eller stiftelse.

Framgångsfaktorer Förutsättningar för ägandet

- Ägandet bör hamna i respektive kommun.
- Ägandet av vattenkraft som ska avvecklas och konverteras till naturmark bör läggas strategiska rätt för att åstadkomma rätt styrning.
- Under konverteringsprocessen kommer flera olika organisatoriska enheters kompetens behövas, men man bör undvika att flytta på det formella ägandet.
- Eventuellt ägande i nybildade organisatoriska former bör undvikas nu på grund av tidsaspekter.
- Tillstånd för elproduktion finns idag hos Gävle Energi.

Foto: Testeboån från Länsstyrelsen Gävleborg

Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer

- Tekniska förutsättningar

Allmänt

Svefa har i samband med tidigare utfört uppdrag 2018 avseende ett värdeutlåtande av samtliga aktuella kraftverk konstaterat nedan, med avseende på dess tekniska förutsättningar: Ingen bedömning är gjord av anläggningarnas miljörisker med hänsyn till tidigare verksamheter, vidare utredning krävs här (MIFO, EHB mm).

- Åmot; befintlig anläggning bedöms ha ett stort behov av underhåll/effektivisering.
- Masugnsdammen; befintlig anläggning bedöms ha ett mycket stort behov av underhåll/effektivisering.
- Oslättfors; befintlig anläggning bedöms ha ett normalt underhåll/effektiviseringsbehov.
- Strömsbro; befintlig anläggning bedöms ha stort behov av underhåll/effektivisering.

Utöver beskrivna anläggningarna ovan finns också regleringsdammar med koppling till kraftverken, se appendix.

Övrig tekniska data om anläggningarna

Anläggningarnas huvuddata				
	Åmot	Masugnsdammen	Oslättfors	Strömsbro
Installerad effekt	175 kWh	100 kWh	350 kWh	720 kWh
Medelårsproduktion	600 MWh	600 MWh	1595 MWh	4200 MWh
Fallhöjd	6 m	6 m	4 m	11 m

Foto: Åmot i samband med besök 2022-01-09

Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer

- Tekniska förutsättningar, forts...

Platsbesök

Inom ramen för denna utredning har platsbesök genomförts vid Strömsbro samt yttre syn av Åmot och Masugnsdammen där följande konstateras:

- Det kommer krävas omfattande tillsyn och skötsel av dessa anläggningar, något som brister idag
- För två anläggningar (Strömsbro och Oslättfors) finns Tv-övervakning, vilket effektiviserar delar av den nödvändiga tillsynen
- Nuvarande ägare håller ej den skötselnivå som krävs för att byggnaderna ska vara ändamålsenliga. Skötseln är eftersatt för såväl byggnader som kringliggande mark
- Ett akut eftersatt underhåll konstaterades på en tunnel vid Strömsbro - denna läcker i botten så man bör byta ut den
- Invändigt så sköts turbinerna och övriga installationer på rimlig "lägstanivå" utifrån ägarens kunskap och erfarenhet, vilken är hög
- Det finns ett flertal "skräddarsydda" reparationer utförda, som kan vara svåra att ta ett funktionsansvar för, genom annan part
- Invändigt i byggnader krävs en ordentlig röjning av gamla saker och skräp
- Nuvarande ägare har inte prioriterat tillgängligheten och arbetsmiljöåtgärder vid och i anslutning till anläggningarna

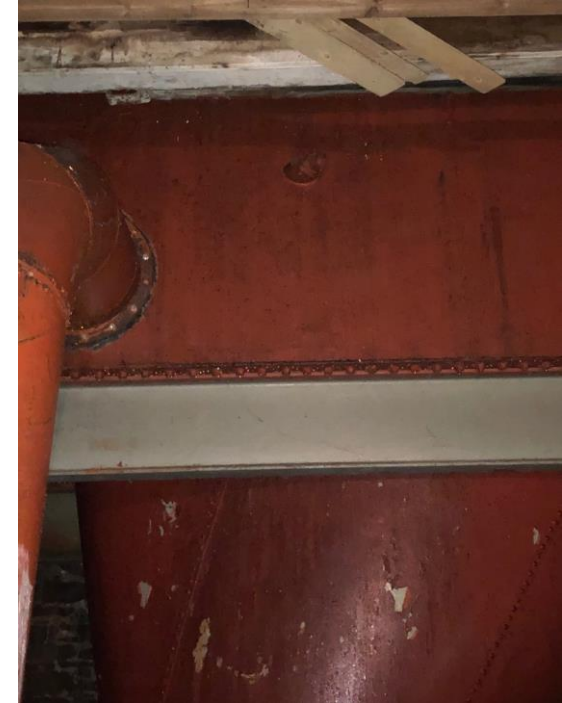

Foto: Strömsbro i samband med platsbesök 2021-12-16

Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer

- Tekniska förutsättningar, forts...

Kostnader

- 2018 redovisade Svefa nedan kostnadsuppskattningar i samband med värdeutlåandet av kraftverken:

	Driftkostnad (kr)	Avsättning (kr)	Totalt (kr)
Åmot	75 000	110 000	185 000
Masugnsdammen	40 000	60 000	100 000
Oslåttfors	150 000	180 000	330 000
Strömsbro	350 000	525 000	875 000

- Driftkostnaderna (skötselkostnaderna för Drift- och löpande underhåll) har tidigare enligt olika källor legat i storleksordningen 15 - 20 % av bruttointäkten för större anläggningar och något högre på mindre anläggningar.
- Utöver de rena driftskostnaderna behöver det avsättas medel (Avsättningar) för framtida mera punktvis större återkommande reparationer, planerat underhåll och förnyelsearbeten.
- Sådana avsättningar, som i princip svarar mot normalt förekommande avskrivningar, antas med stöd av olika källor tidigare ha uppgått till ungefär 1,0 -1,5 ggr driftskostnaden.

Foto: Strömsbro i samband med platsbesök 2021-12-16

Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer - Tekniska förutsättningar, forts...

Kostnader, forts...

- Det kan konstateras att de bedömda medlen för planerade underhållsåtgärder (Avsättningar) inte nyttjats, vilket i praktiken innebär att underhållsskulden i kraftverken ökat med motsvarande belopp, per år, sedan 2018.

	Driftkostnad (kr)	Avsättning (kr)	Totalt (kr)
Åmot	75 000	110 000	185 000
Masugnsdammen	40 000	60 000	100 000
Oslättfors	150 000	180 000	330 000
Strömsbro	350 000	525 000	875 000

Inom ramen för denna utredning görs ingen annan kostnadsuppskattning avseende Driftkostnader än den som presenterades 2018, vilket motiveras med nedan, drift av ev tillkommande dammar omfattas ej:

- I samband med platsbesök och i dialog med nuvarande ägare bedömer Svefa att kostnaden för den dagliga driften (tillsyn och skötsel) motsvarar en halvtidstjänst i för de aktuella anläggningarna. Detta motsvarar ca halva den totala Driftkostnaden.
- Den andra halvan av Driftkostnaderna utgörs av bland annat löpande underhåll, fastighetsskatt, försäkring, administration mm.

Foto: Strömsbro i samband med platsbesök 2021-12-16

Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer - Tekniska förutsättningar, forts...

Omfattning Ansvar

- Omfattningen av att återställa brister till avsedda funktioner för såväl tekniska installationer, byggnader och kringliggande mark är omfattande, men ej heller nödvändiga då kraftverken förutsätts tas ur drift
- Omfattningen av det dagliga tekniska driftansvaret för anläggningarna bör ej kompromissas bort och omfattar tillsyn, skötsel, löpande underhåll
- En eventuell leverantör (intern eller extern) med ansvar för (del av) driftansvaret bör upphandlas på utförandeavtal och tjänstebeskrivningen kan även användas internt (motsvarande internavtal)
- Detta kompletteras med serviceavtal (i förväg avtalade insatser) för mer avancerad teknik
- Ytterligare komplement för att säkerställa driftansvaret är kommunens ramavtal för planerat underhåll och förändringar
- Jour bör ingå i åtagandet oavsett utförare
- I det fall regleringsdammar, se appendix, tillkommer ingår även dessa i det tekniska ansvaret.

Foto: Strömsbro i samband med platsbesök 2021-12-16

Förutsättningar och beslutspåverkande faktorer - Tekniska förutsättningar, forts...

Möjlig framtida ansvarsfördelning per organisatorisk enhet

- Gävle Energi: Erfarenhet, rutiner och resurser finns för att drifva vattenkraft med fokus elproduktion med tillhörande tillstånd
- Sektor Livsmiljö: Erfarenhet att drifva vattenkraftverk finns med fokus avveckling och minimidrift (=tillsyn). Kompetens finns att drifva vattennära naturmiljöer.
- Sektor Styrning & Stöd: Det finns ingen erfarenhet att drifva vattenkraftverk.
- Ockelbo: Det finns erfarenhet av tillsyn och skötsel av regleringsdammar på miniminivå inom Tekniska enheten/VGS.
- Externa leverantörer handlas upp på utförandeavtal, med kommunerna som aktiva beställare

Framgångsfaktorer Tekniska förutsättningar

- Fastställ en driftstrategi för respektive anläggning
- Avsett tillräckliga resurser för det klara det nödvändiga driftansvaret med fokus på proaktivt tillsyn- och skötselarbete
- Säkerställ nödvändig (extern) specialistkompetens för den avancerade tekniken
- Kraftverkens koppling till ev regleringsdammar avseende tekniskt ansvar behöver fastslås.

Foto: Masugnsdammens kraftverk i samband med besök 2022-01-09

Förutsättningar/Beslutspåverkande faktorer

- Översikt kompetens

Den kompetens och de kompetensområden som omnämns nedan har identifierats i de genomförda intervjuerna som relevanta och nödvändiga i den kommande processen. Vissa kompetensområden utgörs av få eller enskilda individers kompetens snarare än en utpekad enhets samlade kompetens och kräver samverkan inom och mellan kommunerna för att kunna nyttjas framåt.

- **Gävle Energi:** Kompetens att ta fram juridiska handlingar för att säkerställa en effektiv tillståndsprocess inom befintlig verksamhet finns. Kompetens att leda och styra projekt inom vattenkraft finns. Bolagserfarenhet historiskt finns att avveckla vattenkraft inom Gävle Energi. Kompetens att förvalta vattennära naturmiljöer finns.
- **Sektor Livsmiljö:** Kompetens finns att återställa biologisk mångfald. Kompetens att projektleda komplexa exploateringsprojekt med många inblandade intressenter finns. Kompetens att styra komplexa exploateringsprojekt finns. Kompetens finns att avveckla vattenkraft. Kompetens att förvalta och drifva vattennära naturmiljöer finns. Dock är antalet resurser begränsade inför ett utökat uppdrag.
- **Sektor Styrning & Stöd:** Kompetens att förvärva mark och fastigheter finns. Kompetens att ta fram juridiska handlingar för att säkerställa en effektiv tillståndsprocess finns delvis, men behöver förstärkas. Kompetens att styra komplexa exploateringsprojekt finns. Kompetens finns delvis att ta fram strategier för att avveckla vattenkraft och återställa biologisk mångfald. Kompetens att utveckla vattennära naturmiljöer och återställa biologisk mångfald finns inom befintlig verksamhet. Dock är antalet resurser begränsade inför ett utökat uppdrag.

Förutsättningar/Beslutspåverkande faktorer

- Översikt kompetens, forts...

- **Ockelbo:** Det finns kompetens kring att utveckla naturmiljöer och återställa biologisk mångfald samt att utveckla vattennaturmiljöer. Det finns kompetens kring projektledning och styrning av komplexa exploateringsprojekt via VGS. Det finns kompetens kring förvärv av mark, både inom kommunen och via VGS. Det finns mycket god erfarenhet av att samverka med andra kommuner i strategiska och komplexa frågeställningar. Det finns kompetens kring avveckling av vattenkraftverk inom kommunen/VGS. Dock är antalet resurser begränsade inför ett utökat uppdrag.

Framgångsfaktorer Kompetens

- Politiska beslut som ger prioriteringar att samverka och budget för detsamma.
- Samverkan inom och mellan kommunerna kring de enskilda individens spetskompetens.
- Tydligt uttalat ägande/ansvarsfördelning inom den tvärfunktionella samverkansarbetet
- Kompetensförstärkning inom juridik, biologi och teknik vad avser strategi för återställande och omställning.

Summering nuläge

Utredningen ska presentera ett underlag gällande innebörden av förvärv av kraftverken; organisatoriskt, kompetensmässigt och drifttekniskt. I detta ingår att identifiera risker och faktorer som kan omöjliggöra ett förvärv av kraftverken. Baserat på de intervjuer och den inläsning som skett inom ramen för utredningen har **ingen enskild faktor identifierats inom drift, kompetens eller organisation som i sig är ett hinder för att förvärva kraftverken**. En förutsättning är dock att förvärven sker omgående och att en budget med ansvarig resurs tillsätts för att lyckas med tillståndsansökan till 1 september 2022.

Svefa har identifierat ett antal **framgångsfaktorer** som bedöms nödvändiga för att lyckas med konverteringen från vattenkraft till återställda naturmiljöer. Bland dessa faktorer vill vi särskilt lyfta behovet av juridisk kompetens, vattenkraftskompetens, teknisk kompetens i kombination med ekologi samt vikten av samverkan internt inom Gävle kommun inkl bolag för att kunna nyttja den samlade kompetensen som finns inom sektor Livsmiljö, Styrning & Stöd samt Gävle Energi. Inom Gävle Energi finns dessutom på sikt motsvarande juridiska tillståndprocesser för Gavleån varför erfarenhet av tillståndsprövningen inom NAP:en är positivt. Parallellt med tillståndsprövningen behövs en driftstrategi tas fram och rätt driftnivå etableras för respektive kraftverk. Ägandet bör ligga inom den enhet som långsiktigt ska hantera kraftverksområdena.

Om dessa framgångsfaktorer tillgodoses så finns inga hinder för förvärv utifrån områdena drift, kompetens och organisation.

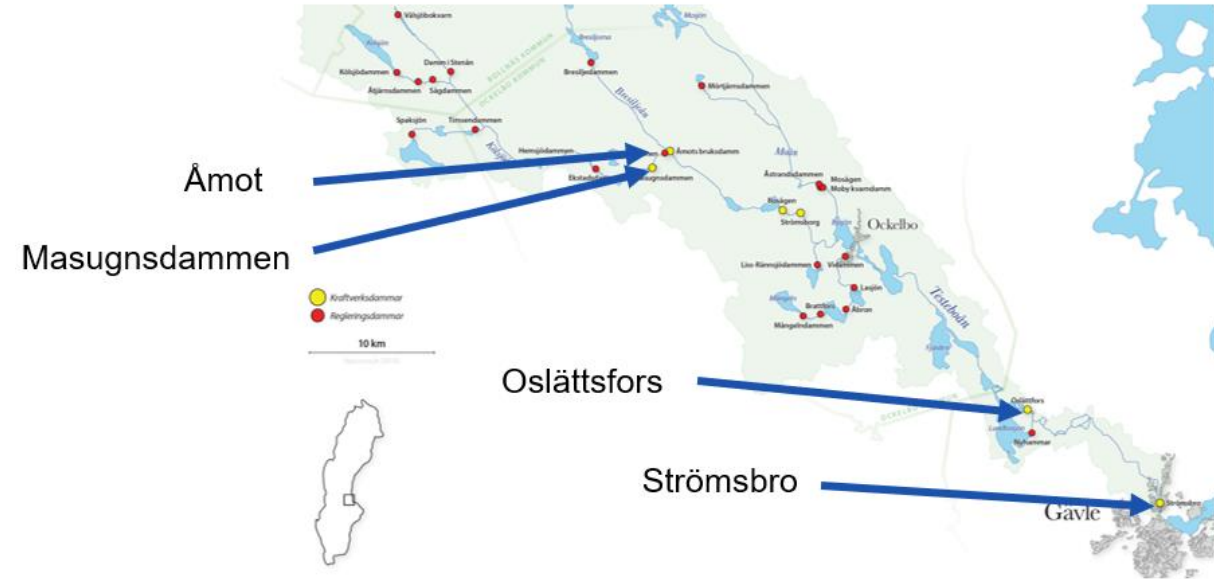
Det finns en enad politisk vilja inom bägge kommunerna att genomföra förvärven, för att säkerställa rådigheten och därigenom säkerställa en god anpassning av vattenkraften i Testeboån efter nationella –och internationella miljökvalitetsmål.

I dagsläget saknas formellt uppdrag till någon enhet att påbörja en förvärvsprocess vilket fördröjer processen framåt.

Konsekvensanalys

- Med utgångspunkt i de förutsättningar och beslutspåverkande faktorer samt utifrån summeringen av nuläget, som redovisats i denna rapport presenteras en konsekvensanalys på nästkommande sida.
- Konsekvensanalysen utgår ifrån att ett förvärv kommer till stånd omgående och att samtliga kraftverk förvärvas vid samma tillfälle.
- Vidare utgår konsekvensanalysen att köpeskillingen inte väsentligt avviker mot de värden som Vattenkraftens miljöfond anger som produktionsersättning vid köptillfället
- Konsekvensanalysen bygger på att anläggningarna, i samband med förvärv kommer genomgå tre olika faser:
 1. Tillståndsfas
 2. Omställningsfas
 3. Utvecklingsfas
- Respektive fas behandlar konsekvenser med bäring på:
 - Organisation (lämpliga ägandeformer och styrning i de olika faserna; strategiskt, taktiskt, operativt)
 - Drift (risker och nödvändiga insatser i de olika faserna)
 - Kompetens (vilka nödvändiga kompetenser krävs i de olika faserna)
- Ett rekommenderat organisationsupplägg utifrån konsekvensanalysen presenteras i avsnitt Rekommendationer framåt

Figur: Kraftverkens geografiska placering

Konsekvensanalys

Förvärv
genomfört

Organisation
Kompetens

Drift

Tillståndsfas

- Elproduktion ska ske i nivå för produktionsersättningen, per kraftverk.
- Delegationsordning måste skrivas om – alternativt bolagsdirektiven.
- Utred de fastighetsjuridiska gränssnitten, både per anläggning och för tillhörande ansvarsområden, ex regleringsdammar.
- Fastställ nivå för återställande inför tillståndsprocessen.
- Utred hur de kulturmiljöer som ingår i kraftverken ska underhållas.
- Upprätta driftavtal utifrån lagd driftstrategi för respektive kraftverk.
- Tillsätt huvudprojektledare för samtliga faser som också ansvarar för kontakt med Vattenkraftens miljöfond, identifiera övriga bidragsmöjligheter.
- Ta fram avtal för drift- och skötsel.

Mål: Ansökning inlämnad senast 1/9-2022 i enlighet med NAP.

Mark- och Miljödombstolen fattar beslut om nytt tillstånd och vilka nya villkor som ska kopplas till tillstånden

- Gör en oberoende teknisk statuskontroll av anläggningarna innan förvärvet för att säkerställa grundläggande funktion.
- Nyttja medel från Vattenkraftens miljöfond för att utreda tekniska risker.
- Utred miljöriskerna baserat på tidigare verksamheter.
- Nyttja befintliga lokala avtal för akuta avhjälpande underhållsåtgärder.
- Beakta och bemanna drift av ev övriga dammar och den minimi-drift (reglering av vattenmängd via luckorna) som kommer med förvärvet.
- Påbörja förebyggande Tillsyn & Skötsel av anläggningarna genom kommunens försorg, ev genom Gävle Energi. Här finns jour, beredskap, drift och tillsyn.

Omställningsfas

- Utred vilka intäkter och bidrag som kan genereras under omställningsfasen – en lång period.
- Utgår ifrån den enhet inom kommunen där exploateringsprojekt kommer drivas, som vägledning för var kraftverken ska ägas.
- Ta fram projektplan för ordning på omställning per kraftverk.
- Säkerställ intressentdialog inför omställning.
- Säkerställ rätt teknikkompetens.
- Säkerställ kommunikativ beredskap med avseende på medborgarnas reaktioner vid framtida anpassningar.
- Ev fastighetsreglera
- Säkerställ löpande kostnadsersättning från Vattenkraftens miljöfond.
- Säkerställ övriga bidragsintäkter.

Mål: Påbörjat fysiskt omställningsarbete för samtliga kraftverk och övriga åtgärder påbörjas.

- Intensifiera det förebyggande Tillsyn & Skötsel av anläggningarna genom kommunens försorg, ev genom Gävle Energi. Här finns jour, beredskap, drift och tillsyn.
- Ta fram separata underhållsplaner per kraftverk för närmaste 5 åren.
- Arbetsmiljöaspekten är viktigt genom hela processen, men särskilt i omställningsfasen.

Utvecklingsfas

- Säkerställ en utvecklingsplan med prioriterade aktiviteter och åtgärder som sträcker sig över minst 10 år.
- Ta särskild hänsyn till de ev kulturmärkta fastigheter/byggnader som kommer med förvärvet, i utvecklingsplanen.
- Säkerställ rätt naturmiljökompetens.
- Säkerställ löpande kostnadsersättning från Vattenkraftens miljöfond.
- Säkerställ kommunikationsplan kring genomförda konverteringar.
- Löpande överlämning av slutförda projekt till ordinarie kommunal förvaltning.
- Initiera ev fastighetsförsäljning.
- Säkerställ övriga bidragsintäkter.

Mål: Åtgärdsplan för respektive kraftverk är genomförda och god anpassning av vattenkraften i Testeboån efter nationella och internationella miljökvalitetsmål är säkerställda.

- Säkerställ professionell kompetens för att driva utveckling.
- Samordna utveckling med övriga kommunala prioriteringar och behov.
- Framtagande av strategier för drift av naturmark.
- Säkerställ driftöverlämning till ordinarie naturmarksförvaltning.

SVEFA

Utblick/benchmark, erfarenheter från andra kommuner

- **Hudiksvall**

Kommunen har förvärvat ett kraftverk i Nianån som är avvecklat och utrivet med gott resultat och till en budgetkostnad om ca 16 milj. kr och avvecklingsprojektet tog ca 1,5 år från avtal om förvärv till rivning. Tidigare ägare drev kraftverket under perioden från förvärv till utrivning. Projektet har fått delfinansiering av bland annat Naturvårdsverket och Havs- och Vattenmyndigheten. Projektet omfattades inte av NAP:en. En framgångsfaktor för Hudiksvall har varit att arbeta praktiskt och målmedvetet med fokus på slutmålet, det svåraste var inte själva utrivningen utan vägen fram till tillståndet.

- **Klippan**

Klippan förvärvade tre stycken kraftverk i Rönne å 2019, där tillståndsprocessen i domstol startar under februari 2022 (enligt NAP:en). Installerad effekt var ca 10 GWh/år tillsammans. Naturvårdsverket har gett bidrag om ca 50% av förvärvskostnaden genom markåtkomstbidrag (ca 14 milj. kr) och kommunen har åtagit sig att omvandla marken till naturreservat efter färdigt projekt. Vattenkraftens miljöfond har finansierat del av konsultarbetet med att ta fram handlingar inför tillståndsprövningen. Finansiering finns också genom Länsstyrelsen och EU:s LIFE-bidrag. Tillsyn och skötsel av regleringsdammarna och kraftstationerna sker av externt upphandlad leverantör, One Nordic. Handläggningsresurs av projektet efter förvärv till tillstånd motsvarar drygt 1 heltidstjänst hos kommunen. Arbetet med ansökan till NAP:en har varit komplext, både juridiskt och tekniskt, bl.a. på grund av miljöskulder från historisk verksamhet utmed ån (pappersbruk). En framgångsfaktor för Klippans kommun har varit nära samarbete mellan tjänstemän och politik kring de beslut som behövs fattas på vägen fram till ansökan.

Utblick/ Benchmark, erfarenheter från andra kommuner

- **Karlshamn**

EON (Uniper) beslutade 2015 att riva ut kraftverket Marieberg i Mörrumsån och återställa, ansökan lämnades in av EON, i samverkan mellan kommunen (Karlshamn), Länsstyrelsen och Sveaskog. Hösten 2020 var utrivningen klar och återställning av vattenmiljöer pågår löpande utmed Mörrumsån. Effekter på fiskvandringen sågs direkt efter rivningen. Drivande i arbetet med att utveckla naturmiljöerna utmed ån och fisket är Kronlaxfiske som ägs av bolaget Sveaskog och som har som uppdrag att värna och utveckla vatten och fiske utmed ån. Projektet har fått extern finansiering från bland annat Länsstyrelsen Blekinge och Bra Miljöval. Det bedrivs ett antal forskningsprojekt kopplade till rivningen av kraftverken och effekter på fiske och miljön.

- **Forsby i Gävle**

Gävle Kommun har, via bolaget Gävle Energi, erfarenhet av avveckling av kraftverk i Testeboån, Forsby vattenkraftverk, som revs 2005/2006. Rivningen föregicks av en långa och många diskussioner och ett antal utredningar genomfördes, bland annat gällande risker på grannfastigheter och påverkan på enskilda vattentäkter. Efter rivningen konstaterades att några av riskerna inträffat och ett par brunnar påverkades av de ändrade förutsättningarna. I tillståndet för rivningen domstolen ingick krav på att förse dessa fastighetsägare med vatten vilket skedde manuellt från rivningen fram till 2017 då fastigheterna anslöts till kommunala VA-nätet. Inga bidrag utgick för rivningen, det bekostades av Gävle Energi.

Summering utblick/benchmark

I Sverige finns ett antal kommuner som genomfört vattenkraftsavveckling, men det är få kommuner som färdigställd projekt som är kopplade till de moderna miljövillkoren och NAP:en. Rönne å i Klippans kommun är det enda motsvarande projekt vi har haft kontakt med som kan bidra med kompetens och erfarenhet som är relevant för kraftverken i Testeboån kopplat till NAP:en. Erfarenheten från Forsby i Gävle visar på vikten av god teknisk utredning innan genomförandet. Erfarenheterna från Hudiksvall visar på vikten av fokus på tillståndsarbetet och kommunal beslutsförmågan inför ansökan. Erfarenheten från Karlshamn visar på vikten av fokus på utveckling av vattendragen även efter utrivningen för att få fortsatt effekt.

Rekommendationer framåt

Rekommenderade aktiviteter

- Ge ett tydligt uppdrag utifrån beslutad ansvarsfördelning
- Genomför förvärvet så snart som möjligt, baserat på den Nationella prövningsplanen tidplan.
- Säkerställa administrativa rutiner tillsammans med samtliga berörda enheter, i enlighet med bifogat organisationsupplägg inklusive budget och ev justerade bolagsdirektiv
- Säkerställ juridisk kompetens inför NAP:en
- Ta fram en driftstrategi per anläggning (aktiviteter som identifierar vilka som behöver omgående åtgärdas, stängas ner, besiktigas, säkerhetsgenomgång etc.)
- Ta fram en omställningsstrategi per anläggning
- Ta fram en utvecklingsstrategi per anläggning
- Säkerställ finansiella flöden i enlighet med framtaget Missiv 2020-05-27 (dnr 21KS55), se appendix.
- Genomför kompletterande utredningar (miljörisker, fastighetsjuridisk utredning)

På efterföljande sida finns ett schematiskt förslag på organisationsupplägg för att hantera processen framåt

- Förslaget bygger på resultatet från konsekvensanalysen
- Förslaget syftar till att hantera de åtgärder som identifierats i konsekvensanalysen
- Vidare utgår förslaget ifrån den samlade kompetensen hos samtliga ingående enheter och en hög grad av samverkan sinsemellan

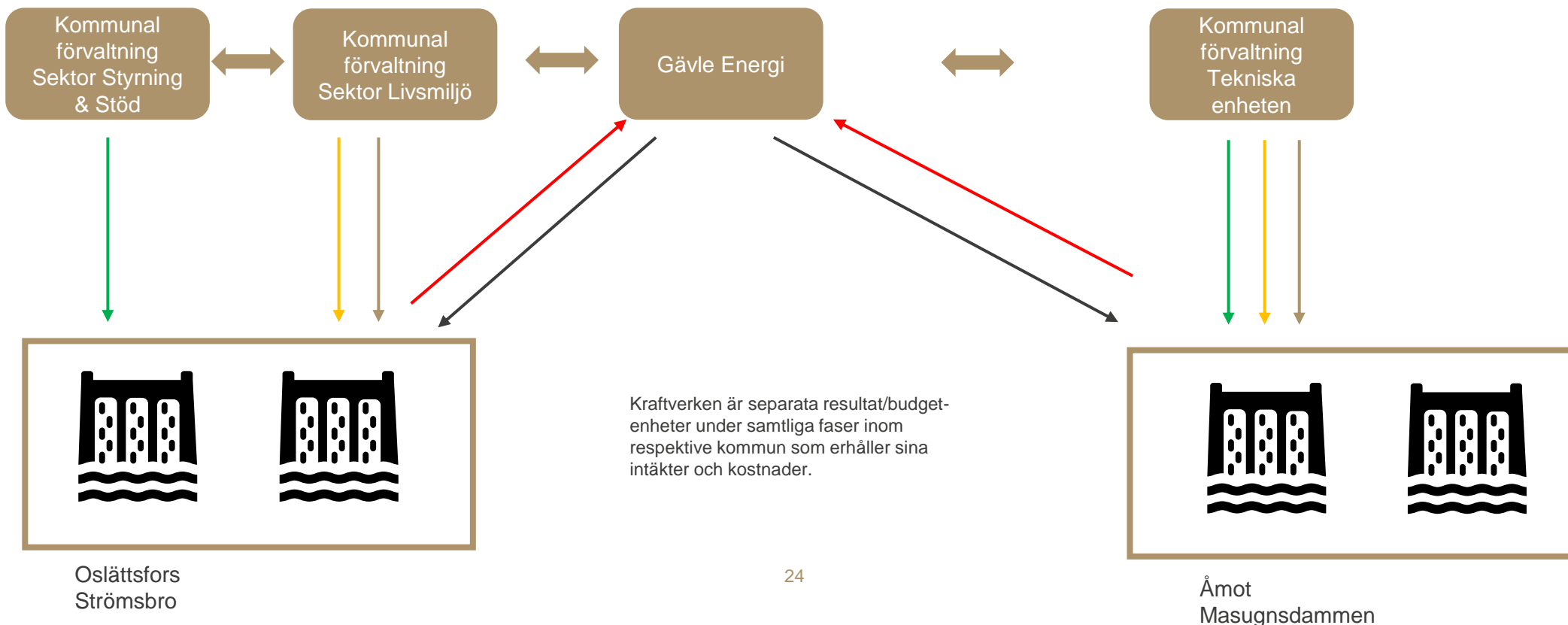
Foto: Åmot i samband med besök 2022-01-09

Förslag Organisationsupplägg

- Ersättning för drift.
- Driftavtal t.o.m. omställningsfas
- Förvaltningsansvar
- Ägarstyrning/Strategiansvar
- Omställning- och Utvecklingsansvar

- Samverkansansvar finns inom alla enheter för att dela kompetens, i enlighet med samverkansavtalet

Samverkansavtalet mellan kommunerna definierar ansvar för kostnader och projektledning för respektive fas. I avtalet framgår att Gävle är den kommun som driver projektet fram till lagakraftvunnen dom, därefter kan ansvaret delas upp per kommun.

Tack!

Sara Jacobsson, Affärsområdeschef Förvaltningsrådgivning

Henrik Engqvist, Konsult Förvaltningsrådgivning

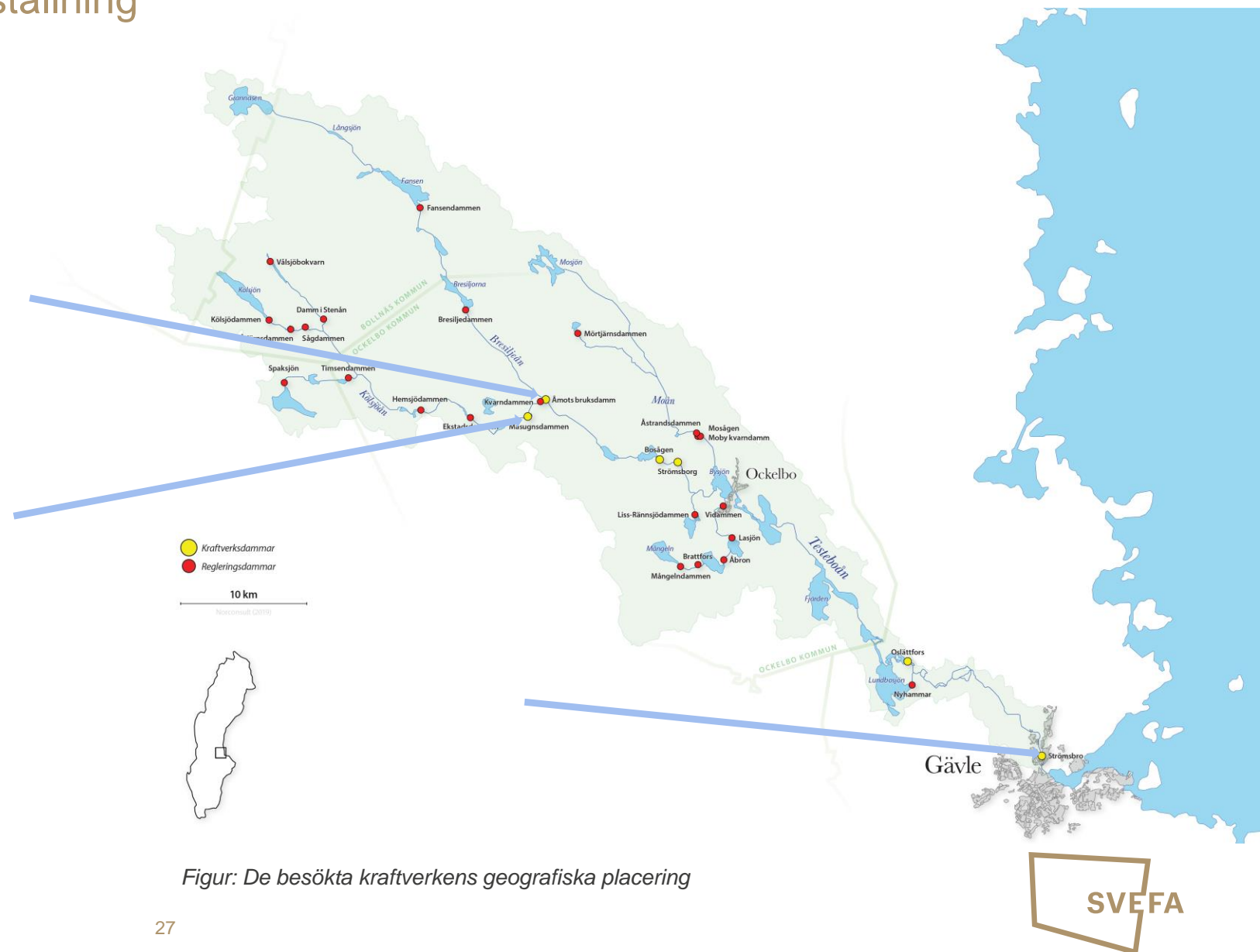

Genomförda intervjuer - sammanställning

- Malin Lindqvist, Gävle kommun
- Henrik Ricknell, Ockelbo kommun
- Magnus Westerstrand, Gävle kommun
- Magnus Jonsson, Ockelbo kommun
- Eva Jackson, Gävle Kommun
- Johan Andreasson, Hudiksvalls kommun
- Christer Borg, Älvräddarna
- Erik Holmestig, Gävle kommun
- Kent Edin, Gävle kommun
- Lars Engstrand, Gävle kommun
- Urban Runesjö, Svefa
- Per Nilsson, Nilsson Kraft
- Anders Malmström, Bionär
- Karin Theuer, Gävle kommun
- Linn Kihlström, Gävle Energi
- Inger Lindbäck, Gävle Energi
- Leif Östman, Gävle kommun
- Helene Åkerlind, Gävle kommun
- Gun Laestander, Gävle kommun
- Tord Andersson, Klippans kommun
- Patrik Stenroth, Länsstyrelsen

Genomförda platsbesök - sammanställning

- Åmot 2022-01-09
- Masugnsdammen 2022-01-09
- Strömsbro 2021-12-16

Figur: De besökta kraftverkens geografiska placering

Övriga regleringsdammar

I Gävle kommun:

- Nyhammarsdammen (del av anläggningen vid Oslättfors)

I Ockelbo kommun:

- Bresilje-dammen (ovanströms Åmot i Bresiljeån)

I Bollnäs kommun:

- Fansen-dammen (ovanströms Åmot och Bresiljedammen i Bresiljeån)
- Kölsjö-dammen (ovanströms Masugnsdammen och Åmot i Kölsjöån)

Flottningsdammar som ev ingår i ett förvärv är inte listade ovan, omfattning bör utredas i en kommande fastighetsjuridisk utredning.

Anläggning	Dammsäkerhet Klass
Strömsbro kraftverk	U
Oslättsfors kraftverk	C
Strömsborgs kraftstation	U
Bosågens kraftstation	U
Åmots Bruks Kraftverk	U
Bresiljorna	U
Fansen	U
Masugnsfallets kraftverk	U
Kölsjön	U

Tabell: Samtliga anläggningar som omfattas av NAP:en i Testeboån, tagen från Länsstyrelsens PM med Dnr 370-2021

